

Franz Joachim Beich (1666-1748)

„Odsiecz twierdzy Ostrzyhom (Gran/Esztergom) w dniu 16. sierpnia 1685”

Informacje o obrazie

Artysta: Franz Joachim Beich (1666-1748)

Przedstawienie: „Odsiecz twierdzy Ostrzyhom (niemiecki Gran / węgierski Esztergom) w dniu 16. sierpnia 1685” podczas tzw. V wojny austriacko-tureckiej pomiędzy Świętą Ligą złożoną z Rzeczypospolitą, Austrii, Republiki Weneckiej, Rosji i Państwem Kościelnym a Imperium Osmańskim. Niemiecki tytuł obrazu: "Entsatz von Festung Gran am 16. August 1685".

Data powstania: ok. 1720-1725

Wymiary obrazu bez ramy: 59 x 78 cm

Wymiary obrazu w ramie: 90 x 106 cm

Technika: olej na płótnie z dublowanymi pasami brzeżnymi; obraz po profesjonalnej konserwacji

Do obrazu dołączona jest dokumentacja konserwatorska wraz z opisem przeprowadzonych profesjonalnych badań wykonanych w krakowskim laboratorium konserwatorskim Laboratorium Analiz i Nieniszczących Badań Obiektów Zabytkowych mieszczącym się w Muzeum Narodowym w Krakowie przy ul. Piłsudskiego 14, 31-109 Kraków, wraz z kompletnym dossier fotograficznym (mgr Angelika Bogdanowicz-Prus).

Scena bitwy

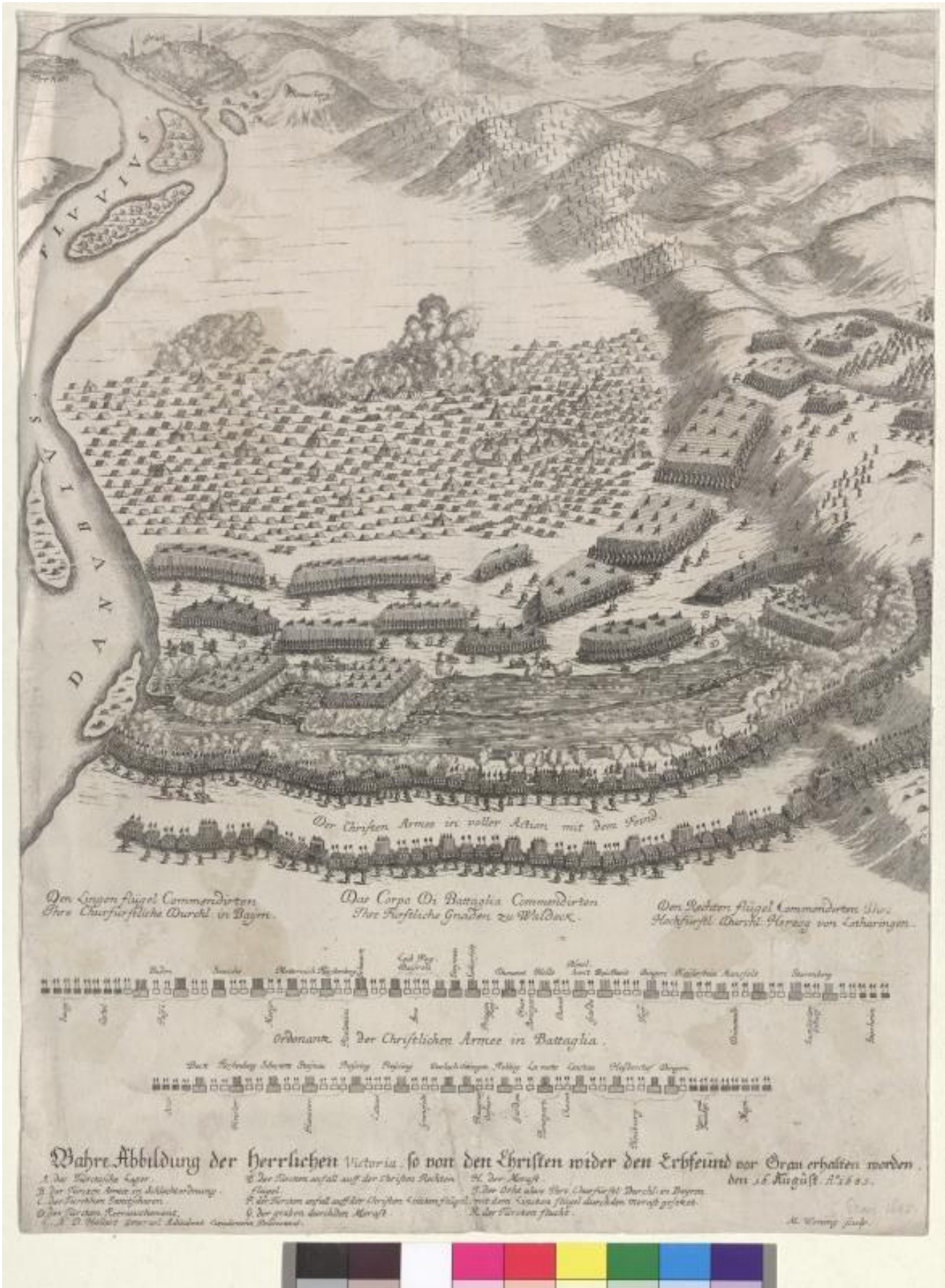
Autor obrazu, nadworny malarz księcia bawarskiego, Franz Joachim Beich, przedstawił decydujący moment odsieczy twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku, mianowicie załamanie się na lewym skrzydle tureckiej kawalerii i przełamanie sił tureckich przez wojska cesarskie oraz ich ostateczne zwycięstwo pod dowództwem bawarskiego księcia elektora Świętego Cesarstwa Rzymskiego Maxa Emanuela (1662–1726), walczącego w służbie cesarza.

Twierdza Ostrzyhom przedstawiona jest na horyzoncie po lewej stronie kompozycji wraz z zamkiem i schodzącym do Dunaju miastem (tzw. Wasserstadt). Na horyzoncie po prawej stronie znajdują się Góry Grzegorza i Tomasza. Pośrodku obrazu w zakolu Dunaju artysta przedstawił, zgodnie z współczesnymi przekazami kartograficznymi, turecki obóz złożony z fortyfikacji i białych namiotów. Odsiecz twierdzy Ostrzyhom, jej przebieg i topografia terenu jest uwieczniona w wierny sposób na licznych rycinach, które posłużyły Beichowi do odtworzenia przebiegu bitwy. Sam artysta wykonał także osobiście na miejscu bitwy liczne szkice przygotowawcze do obrazu.

Na samym środku obrazu artysta uchwycił decydujący moment starcia wrogich sobie armii. Obie armie stoją naprzeciwko siebie, swymi północnymi flankami oparte o brzeg Dunaju. Lewe skrzydło armii cesarskiej pod dowództwem księcia bawarskiego Maxa Emanuela podzielone jest na dwie kolumny: w pierwszej kolumnie od lewej eskadra dragonów, obok nich po prawej dwie eskadry bawarskich kirasierów (ciężkiej jazdy). Na samym froncie walki cesarskich i tureckich wojsk artysta przedstawił turecką jazdę, która spłoszona wybuchami salw ucieka w popłochu. Zaraz za turecką kawalerią Beich przedstawił turecką kolumnę piechoty złożoną z janczarów (doborowego oddziału piechoty), z rozpoznawalnymi z daleka charakterystycznymi białymi nakryciami głowy. Na przodzie sceny bitewnej artysta przedstawił z lewej strony wozy dostawcze z bawarskim herbem, zaopatrujące wojsko w jedzenie i amunicję. Po prawej stronie na samym przodzie kompozycji Beich przedstawił natomiast trzech mężczyzn, być może grupę zwiadowczą miejscowej ludności, bądź też grupę tureckich szpiegów, obserwujących pole bitwy z podwyższenia terenu.

XVII-wieczna rycina przedstawiająca odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku, sporządzona na podstawie współczesnych przekazów kartograficznych bezpośrednio z pola bitwy.

XVII-wieczna rycina autorstwa M. Wening wg L. N. d'Hallart przedstawiająca odsiecz twierdzy Ostrzyhom 16. sierpnia 1685 roku na podstawie współczesnych przekazów kartograficznych z pola bitwy. W dolnej części ryciny znajduje się opis wojsk cesarskich biorących udział w bitwie.

Twierdza Ostrzyhom (węg. Esztergom, niem. Gran) została zagrożona przez armię turecką w 1685 roku pod wodzą Ibrahima Scheitana, zwanego Szatanem. Książę Karol V Leopold Lotaryński (1643-1690) dowodzący wojskami w służbie cesarza, wspierany przez elektora cesarskiego Maxa Emanuela, prowadził wówczas oblężenie twierdzy Nowe Zamki (niem. Neuhäusel, słow. Nové Zámky). Na wieść o zagrożeniu Ostrzyhomia wyruszył natychmiast z szesnastotysięczną armią żołnierzy, aby udzielić miastu wsparcia.

Bitwa i odsiecz twierdzy Ostrzyhom miała miejsce 16. sierpnia 1685 roku. Wtedy to stanęły naprzeciwko siebie dwie ogromne armie w zakolu Dunaju: armia turecka i zjednoczona armia cesarska. Dzięki licznie zachowanym relacjom historycznym znamy szczegółowy opis bitwy. Lewe skrzydło sił cesarskich prowadzone było przez Maxa Emanuela, któremu powierzono dowództwo nad oddziałami bawarskimi. Bitwę rozpoczęło ostre natarcie wojsk tureckich na prawe skrzydło cesarskie, które zostało z wielkim trudem powstrzymane. W odpowiedzi zjednoczone wojska chrześcijańskie dokonały zmasowanego ataku oddziałami piechoty (infanterii) na całej linii frontu poprzez krótkie i szybkie serie salw armatnich. Doprowadziło to do zachwiania się linii ustawienia większości oddziałów tureckich. W reakcji na zaistniałą sytuację Ibrahim Scheitan próbował jeszcze odwrócić niekorzystny przebieg bitwy zmasowanym atakiem kawalerii na lewe skrzydło. Zacięty opór i niespodziewany kontratak kawalerii cesarskiej pod dowództwem księcia Maxa Emanuela na lewej linii frontu ponownie zaskoczyły jednak Turków. Wśród tureckiej konnicy wybuchła wtedy panika. Uciekająca w popłochu na prawą linię frontu turecka kawaleria stratowała własną infanterię. Doprowadziło to do całkowitego załamania się i rozbicia wojsk tureckich. Zarówno turecki obóz z fortyfikacjami, jak i cała artyleria wpadła ostatecznie w ręce sił cesarskich.

Historia powstania obrazu

Książę bawarski Max Emmanuel, jako dowódca cesarski i bezpośredni uczestnik wielu bitew przeciwko wojskom Imperium Osmańskiego, zlecił Franzowi Joachimowi Beich zilustrowanie tamtych wydarzeń w serii obrazów olejnych, które miały ozdobić książęcy zamek Schleißheim (Schloss Schleißheim) położony nieopodal Monachium. W latach 1703-1704 (2 sceny bitewne o wymiarach 398 x 824 cm) i 1720-1725 (10 scen bitewnych 312 x 460 cm lub 190 x 258 cm) nadworny malarz księcia bawarskiego Franz Joachim Beich namalował cykl 12 wielkoformatowych obrazów przedstawiających sceny bitewne przeciwko Turkom; zaczynając od monumentalnej Odsieczy Wiednia w 1683 roku pod dowództwem polskiego króla Jana III Sobieskiego, która zatrzymała napór Imperium Osmańskiego na chrześcijańską Europę, po przedstawieniu następnych bitew wypierających stopniowo wojska tureckie z terytorium Cesarstwa, dzisiejszego obszaru Węgier, kończąc na scenie zdobycia Belgradu w 1688 roku, w której książę bawarski Max Emmanuel dowodził po raz ostatni w wojnie Cesarstwa przeciwko Turkom.

Wśród obrazów namalowanych przez Franza Joachima Beicha w latach 1720-1725 do Sali Viktorii (Viktoriensaal) zamku Schleißheim znajduje się obraz „Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku” (olej na płótnie, 312 x 460 cm, niesygnowany), obecnie w zbiorach Bawarskiej Państwowej Kolekcji Obrazów, Galeria Państwowa w Nowym Zamku Schleißheim (Bayerische Staatsgemäldesammlungen - Staatsgalerie im Neuen Schloss Schleißheim).

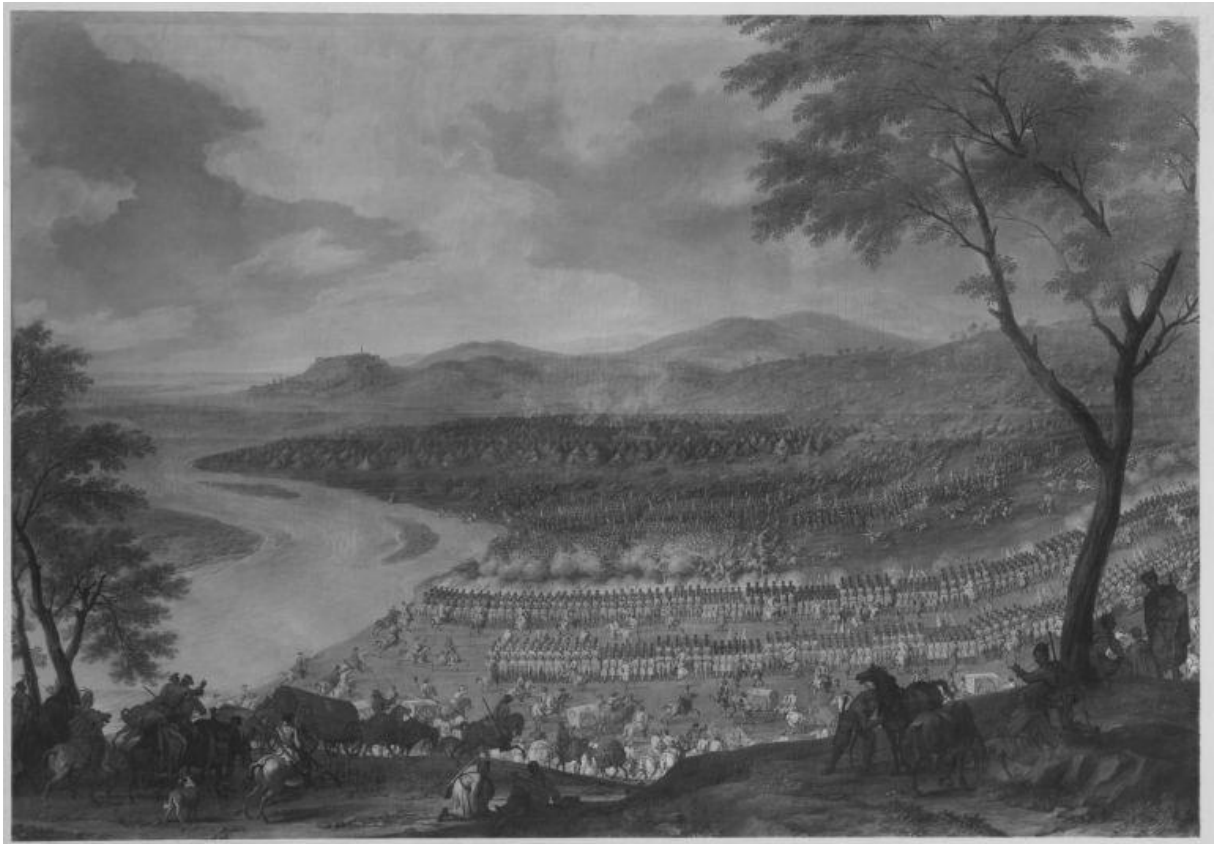
Link do obrazu: <https://www.sammlung.pinakothek.de/de/artist/franz-joachim-beich/entsatz-der-festung-gran-im-jahr-1685>

„Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku”, Sala Viktorii w zamku Schleißheim.

„Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku”, widok na Salę Viktorii w zamku Schleißheim.

„Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku”, zdjęcie z katalogu online zbiorów Pinakoteki w Monachium.

Rozmiar prezentowanego w exposé obrazu (59 x 78 cm) pozwala przypuszczać, iż posłużył on w tym wypadku Franzowi Joachimowi Beichowi jako malarskie studium do wielkoformatowej wersji tego przedstawienia, które znajduje się w Zamku Schleißheim. Informacje o powstałych wówczas studiach do cyklu dwunastu obrazów bitewnych Beicha znajdują się w bawarskim leksykonie artystów wydanym na początku XIX wieku: „Z tych bitew posiada lustrarz w Monachium, Sebastian Kircher cztery szkice, mianowicie Odsiecz Wiednia, Klęskę Turków pod Górą Harsan, zdobycie twierdzy Ostrzyhom (Gran) i zdobycie twierdzy Nowe Zamki (Neuhäusl).”

Baierisches Künstler-Lexikon von Felix Joseph Lipowski, Bd. 1: A-O, München: Fleischmann, 1810, S. 21 (Fußnote 1) "Von diesen Feldschlachten besitzt der Spiegelverleger zu München Sebastian Kircher vier Skizzen, nämlich den Entsatz von Wien, die Niederlage der Türken beim Berge Harsan, die Eroberung der Festung Gran, und die Eroberung der Festung Neuhäusl."

Inna wersja obrazu „Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku” (olej na płótnie, 185 x 135 cm, niesygnowany) autorstwa F. J. Beicha znajduje się również w zbiorach Germańskiego Muzeum w Norymberdze (Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg).

Link do obrazu:

<http://objektkatalog.gnm.de/objekt/Gm1410>

Gm 1410 © Germanisches Nationalmuseum, Foto: Georg Janßen

„Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku”, Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg.

Wszystkie trzy zachowane wersje przedstawionej przez Franza Joachima Beicha sceny „Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w dniu 16. sierpnia 1685 roku” są niezależnymi bezpośrednio od siebie kompozycjami i różnią się w artystycznym ujęciu detali pojedynczych postaci i scenerii otaczającej przyrody. Kompozycyjnie każdorazowo przedstawiona scena bitewna ukazana jest z nieco innej perspektywy i nie ma charakteru symbolicznego. Mamy tutaj bowiem do czynienia ze szczególnie dokładnie udokumentowaną bitwą i posiadamy zachowane liczne źródła kartograficzne i historyczne, potwierdzające taki właśnie układ sił walczących ze sobą armii, jak i układ topograficzny terenu.

XVII-wieczna rycina autorstwa J. van der Nypoort z przedstawieniem „Odsiecz twierdzy Ostrzyhom w 1685 roku” z odwrotnej perspektywy niż na obrazach Franza Joachima Beicha.

XVII-wieczna rycina ze szczegółowym przedstawieniem zatoki Dunaju, w której zakolu rozegrała się w 1685 roku odsiecz twierdzy Ostrzyhom.

dr Mariusz Horanin

Literatura:

- Baierisches Künstler-Lexikon von Felix Joseph Lipowski, Bd. 1: A-O, München: Fleischmann, 1810, s. 21, przypis 1.
- Heidi Bürklin, Franz Joachim Beich (1665-1748). Ein Landschafts- und Schlachtenmaler am Hofe Max Emanuels, München 1971, s. 83-94.
- György Rózsa, Schlachtenbilder aus der Zeit der Befreiungsfeldzüge, Budapest 1987, s. 48-56, 128, 146, 205.
- Kurfürst Max Emanuel. Bayern und Europa um 1700. Band II: Katalog der Ausstellung im Alten und Neun Schloß Schleißheim. 2. Juli bis 3- Oktober 1976, München 1976, S. 345-346.